

Економіка, фінансові відносини

аспірант кафедри фінансів, Вавричук Оксана Степанівна

Тернопільський національний економічний університет

ФІНАНСИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

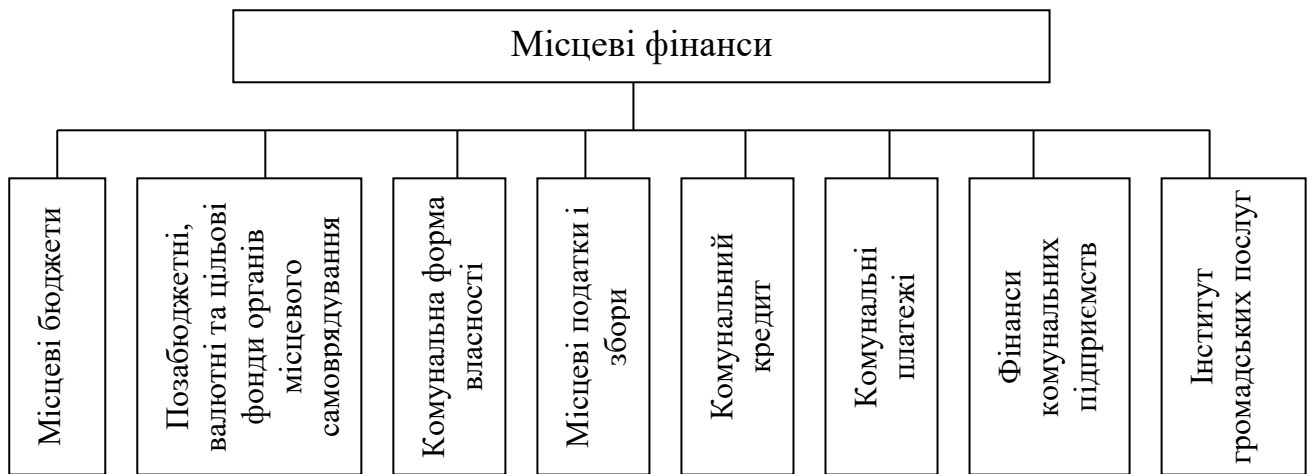
ЯК СКЛАДОВА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

До недавнього часу фінанси житлово-комунального господарства розглядалися науковцями лише при дослідженні проблеми місцевих фінансів загалом. Специфіка, суть та особливості організації фінансів ЖКГ як самостійної складової не висвітлювались в економічній літературі.

Це зумовлено тим, що більшість підприємств галузі є об'єктами комунальної власності. А, як відомо, одним із інститутів місцевих фінансів є об'єкти комунальної власності. Підприємства ЖКГ забезпечують життєдіяльність населення і роботу суб'єктів господарювання певного регіону, в тому числі, і діяльність підприємств комунальної власності. А, отже, сприяють соціально-економічному розвитку країни загалом. Що дозволяє виділити їх в самостійний інститут системи місцевих фінансів.

Вперше в українській літературі інституційний підхід дослідження місцевих фінансів застосував В. І. Кравченко, який у структурі місцевих фінансових інститутів України виділив такі: самостійні місцеві бюджети, позабюджетні, валютні та цільові фонди органів місцевого самоврядування, комунальну форму власності, місцеві податки і збори, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств, а також у стані зародження інститут громадських послуг (рис. 1.1) [1, с. 112].

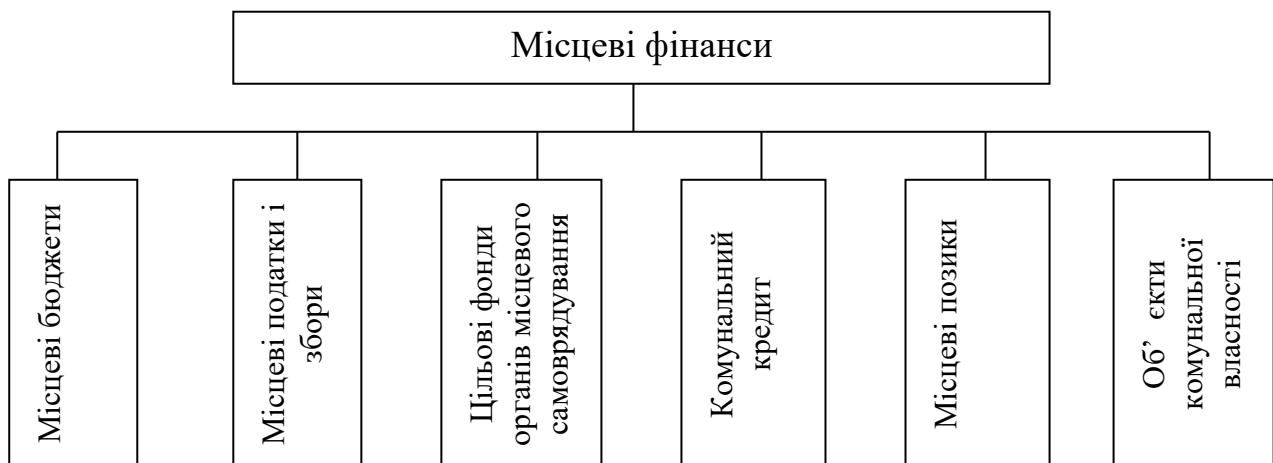
Така система була доцільною у 1990-х роках, коли відбувалось становлення зазначених інститутів. Проте в ринкових умовах господарювання система вимагає змін відповідно до реалій сьогодення, стану розвитку економіки. На динамічності структури системи місцевих фінансових інститутів наголошував і В. І. Кравченко, зміни її структури більш повно відображають розвиток суспільства.

Рис. 1.1. Інституційна структура системи місцевих фінансів України 1990-х років

Заслуговує на увагу твердження А. Ф. Мельник та Г. Л. Монастирського, які вказують на дискусійність позиції В. І. Кравченка щодо розгляду комунальної власності як складової місцевих фінансів і, навпаки, визначають фінанси місцевого самоврядування підсистемою у структурі комунальної власності [2, с. 179-180].

Інституційний підхід при дослідженні місцевих фінансів використовує і О. П. Кириленко, яка виділяє наступну структуру місцевих фінансових інститутів (рис. 1.2.) [3, с. 45-46].

Рис. 1.2. Структура місцевих фінансових інститутів України

Схожу структуру місцевих фінансових інститутів наводить П. К. Бечко та О. В. Ролінський, які виділяють: місцеві бюджети; місцеві податки і збори; цільові фонди органів місцевого самоврядування; місцеві запозичення,

комунальний кредит; об'єкти комунальної власності; інші фінансові ресурси, які надходять у розпорядження органів місцевого самоврядування згідно чинного законодавства [4, с. 8].

Виходячи з місцевих інтересів територіальних громад у якісних та доступних житлово-комунальних послугах, на наш погляд, у системі місцевих фінансів доцільно виділити самостійний інститут «фінанси житлово-комунального господарства». Що особливо актуально в період реформування галузі. Така система в сучасних умовах дозволить більш ефективно використовувати потенціал місцевих фінансів за умов недостатності фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Зокрема, шляхом залучення приватних джерел фінансування галузі на основі механізму державно-приватного партнерства. Адже, як зазначає Д. Норт, нові інститути з'являються тоді, коли суспільство вбачає можливість отримання прибутку, який не можна отримати в умовах уже існуючої інституційної системи [5, с. 6]. Згідно з трактуванням науковця, інститути – це «правила гри» в суспільстві, або, виражаючись більш формально, створені людиною обмеження, які організують взаємовідносини між людьми. Тобто, вони задають структуру спонукальних мотивів людської взаємодії. Причому ці обмеження можуть бути формальними (закони, конституції) і неформальними (договори, кодекси поведінки) [5, с. 17-18].

Так, система фінансування житлово-комунального господарства, яка існувала за радянських часів і характеризувалась прямим бюджетним фінансуванням та символічною оплатою житлово-комунальних послуг, яка не відшкодовувала їх вартості, зазнала краху в ринкових умовах господарювання. Пошук нових джерел фінансування галузі у процесі її реформування вимагає зміни правил поведінки, усвідомлення особистої відповідальності членів територіальної громади та особистої фінансової участі у розвитку ЖКГ, що зумовлює і інституційні зміни в економіці, зокрема на місцевому рівні, і появу нових інститутів.

Розглядаючи фінанси ЖКГ як складову місцевих фінансів можемо виділити наступні суб'єкти, які взаємодіють між собою під впливом цих

правил: члени територіальної громади, державні органи, суб'єкти підприємницької діяльності. Споживачем житлово-комунальних послуг виступає населення та суб'єкти господарської діяльності, які платять за них, забезпечуючи фінансування галузі. А також в умовах конкурентного ринку вибирають постачальників цих послуг та контролюють їх виконання. Держава, в свою чергу, створює умови для розвитку конкурентного ринку та входження на нього приватного сектора, який інвестує кошти в галузь, модернізуючи її, і отримує прибуток, одночасно забезпечуючи потреби споживачів у якісних послугах. Держава забезпечує гарантії і для бізнесу, і для споживачів послуг. Така модель відносин сприятиме реформуванню галузі та забезпеченню інтересів усіх трьох сторін.

Специфіка діяльності та функціонування житлово-комунального господарства зумовлює і специфіку організації їх фінансів та особливостей фінансування галузі. З огляду на соціальну значущість житлово-комунального господарства та проблеми, пов'язані з його функціонуванням, які десятиліттями накопичувались, у галузі назріває питання з'ясування суті поняття «фінанси житлово-комунального господарства».

У спеціальній літературі можна зустріти визначення фінансів підприємств комунальної власності, до яких, як ми зазначили, належать базові підприємства ЖКГ. Так, науковці: М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко та А. А. Славкова зазначають, що «фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою місцевих фінансів і водночас вони являють собою самостійну економічну категорію, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення» [6, с. 79]. Проте до підприємств комунальної форми власності належать не лише підприємства ЖКГ, а й освіти, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я тощо, тому таке трактування можна вважати відображенням саме фінансів житлово-

комунального господарства, а не підприємств комунальної форми власності загалом. Крім того, частина підприємств галузі приватизована, однак незалежно від форми власності, не змінюється їх соціальна значущість для населення та суб'єктів господарювання певного регіону. Що ще раз засвідчує самостійність та специфіку даної сфери, на відміну від підприємств комунальної форми власності інших сфер.

Тому, щоб розкрити економічну суть фінансів житлово-комунального господарства, зазначене визначення слід представити наступним чином: фінанси житлово-комунального господарства – це система економічних відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення територіальних громад і господарюючих суб'єктів регіону та їх відтворення.

Фінанси ЖКГ обслуговують як первинний, так і вторинний розподіл (перерозподіл) ВВП і забезпечують формування фінансових ресурсів не лише підприємств галузі, а й органів місцевого самоврядування. Рівень перерозподілу ВВП через видатки місцевих бюджетів, спрямованих на житлово-комунальне господарство за 2010 р. зменшився на 0,37 в. п. порівняно з 2009 р. (з 0,79% до 0,42%) [7, с. 102]. Аналогічна ситуація спостерігалась і в попередні роки. Так, у 2009 р. даний показник зменшився на 0,11 в. п. порівняно з 2008 р. (з 0,90% до 0,79%) [8, с. 106].

Особливості фінансової діяльності підприємств комунальної форми власності розглянуто і в підручнику за редакцією О.П. Кириленко «Місцеві фінанси», де зазначено, що фінансова діяльність підприємств комунальної форми власності опосередковує систему грошових відносин, які виникають у зв'язку з формуванням та використанням фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування відтворювального процесу і соціальної сфери [3, с. 449]. У праці виділено специфіку організації фінансів підприємств житлово-комунального господарства, зумовлену тим, «що органи

місцевого самоврядування мають значні можливості для впливу на їх фінансово-господарську діяльність і, зокрема, на формування їх доходів і прибутків через відповідну тарифну політику, надання бюджетних дотацій, субвенцій та пільг зі сплати податків і зборів [3, с. 481].

Таким чином, підприємства ЖКГ хоча, здебільшого, працюють на принципах комерційного розрахунку, значною мірою фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Такий стан речей не відповідає ринковим умовам господарювання і вимагає пошуку нових шляхів фінансування галузі. Розгляд фінансів ЖКГ як складової місцевих фінансів зумовлює нові взаємозв'язки між суб'єктами розподільчих відносин, які допоможуть вирішити проблеми галузі.

Література:

1. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : [навч. посіб.] / В. І. Кравченко. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика : [монографія] / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 476 с.
3. Місцеві фінанси : [підручник / за ред. О. П. Кириленко]. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
4. Бечко П. К. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / П. К. Бечко, О. В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
5. Норт Дуглас Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А. Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с. – (Современная институционально-эволюционная теория).
6. Місцеві фінанси : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. – К. : КНЕУ, 2002. – 184 с.

7. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2010 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2011. – 142 с.

8. Бюджетний Моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2009 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В., Самчинська І. В.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2009. – 136 с.